

EKSKURZIJA HRVATSKOGA ENTOMOLOŠKOG DRUŠTVA

Hrvatsko entomološko društvo (HED) realiziralo je stručnu ekskurziju na području Uprave šuma Delnice, Šumarija Vrbovsko i Skrad 7. listopada 2004. Misao vodilja bila je uloga potkornjaka u procesu sušenja jelovih šuma prema sljedećem programu izlaganja:

1. Željko Kauzlarić, dipl. ing. šum: Sušenje šuma na području Uprave šuma Delnice.
2. Dr. sc. Miroslav Harapin: Sušenje šuma kao globalna pojava s osobitim osvrtom na sušenje jele.
3. Dr. sc. Boris Hrašovec: Uloga potkornjaka u šumskom ekosustavu s naglaskom na jeline potkornjake.

Na području Šumarije Vrbovsko podno Litorića u selu Presika dočekali su nas domaćini ing. Željko Kauzlarić, šef odjela za ekologiju Uprave šuma Delnice i predstavnik upravitelja Uprave ing. Hermana Sušnika te ing. Mladen Vinski, upravitelj šumarije Vrbovsko sa svojim suradnicima.

Nakon susreta i pozdrava razgledali smo "Galeriju Alrauna" koje je vlasnica, autorica drvorezac i slikarica, gđa Velinka Burić, a bavi se oblikovanjem drveta, grana i panjeva koje pronalazi u šumama Gorskog kotara. Do sada je realizirala preko 600 figura, a piše i poeziju. V. Burić "čudo goranske naive", majstorica kista i dlijeta, predstavlja svojim ostvarenjima fenomen vrijedan pozornosti. Ovdje se šumari i ljubitelji prirode mogu susresti s interakcijom čovjeka i šume.

Nakon razgledavanja izložbe uputili smo se šumskom cestom prema vrhu planine Litorić. Zastali smo nekoliko puta te razgledali šume jele koje se suše i poprimaju katastrofalne razmjere. Stječe se dojam da jela jednostavno nestaje. Na pomoćnim stovarištima otkrivali smo jelove trupce, gdje nam je doc. Hrašovec objasnio ulogu jelinih potkornjaka u procesu sušenja jele. Za jelu je najznačajnija skupina krivozubih potkornjaka s vrstama *Pityokteinis curvidens*, *P. spinidens* i *P. vorontzovi*, zatim maleni jelini potkornjak – *Cryphalus piceae* i jelina smeđa pipa *Pissodes piceae*.

Prema izlaganju Ž. Kauzlarića, jela je u Hrvatskoj zastupljena sa 9 %, a na području Delnica 42 %. U 0. stupnju (do 10 % osutosti – to su zdrava stabla) svega je 2 % stabala. U I stupnju (osutost 11-25 %) je 6 % stabala. U stupnju II (osutost 26-60 %) je 69 % stabala. U III stupnju (osutost 61-99 %) je 22 % stabala. U IV stupnju (osutost 100 %) je 1 % stabala. Najviše stabala nalazi se u II stupnju (69 %). Zdravih stabala jele u Gorskom kotaru ima samo 2 %. Stanje u gospodarskoj jedinici Litorić zabrinjavajuće je, što je vidljivo iz podataka o sječi. Prema osnovi gospodarenja godišnje se sjeklo 9.700 m³ crnogorice (jela i smreka). Zbog pojačanog sušenja u posljednje četiri godine posječeno je 72.000 m³ crnogorice, a to je 74 % od desetogodišnje sječe (etata). Na području jelovih šuma sječe se godišnje ne samo jedan, već više etata samo sušaca. To je zabrinjavajuće.

Jelova stabla i sastojine u Europi počele su se pojačano sušiti već nakon pretprešlog stoljeća (nakon 1850) istaknuo je M. Harapin. Jače sušenje registrirano je nakon 1900. u Vogezi, južnoj Njemačkoj te u srednjoj i istočnoj Europi. Prvo jače sušenje jele u Gorskom kotaru zabilježeno je nakon 1950-tih kada se je pojavio jak napad jelina moljca igličara (*Argyresthia fundella*) prvo na području Fužina, zatim na širem području Gorskog kotara i u Sloveniji. Nakon 1980. godine dolazi do pojačanog sušenja jele u nas i u Europi, koje ima epidemijski karakter jedino u Gorskom kotaru. Tada izlazi u Njemačkoj knjiga Waldsterben – Umiranje šuma.

Za takvo stanje jelovih šuma odgovoran je čitav niz abiotičkih i biotičkih čimbenika, a terminalni čimbenik ovdje su potkornjaci jele o kojima je govorio doc. Hrašovec. Rasprava o iznesenome bila je živa i interesantna. Općeniti je zaključak šumarskih stručnjaka da se ne čini dovoljno na sprječavanju širenja potkornjaka u jelovim šumama.

Nakon obilaska šume stigli smo do šumsko-lovačke kuće Litorić, gdje su na livadi uz rub šume postavljene feromonske klopke za hvatanje potkornjaka. Klopka i feromonima postiže se kontrola populacija potkornjaka, a u manjoj mjeri i njihovo suzbijanje. Vrijeme do ručka proveli smo na prostranoj livadi, neki u diskusiji, neki u sakupljanju kukaca, a neki su se družili na boćanju. Domaćini su nam pripremili ručak u lovačkoj dvorani doma, gdje je nastavljeno druženje i rasprava o viđenom.

Na području šumarije Skrad dočekali su nas domaćini ing. Željko Đorđević i ing. Andreja Marincel. Razgledali smo nezaboravno lijepe predjele Zeleznog vira i kanjon Vražji prolaz. U smiraj dana napustiti smo Gorski kotar.

Miroslav Harapin